

Knapzak Praktijkgidsen

Begaafde Onderpresteerders

©2013, *Eleonor van Gerven, Almere*

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl.

NUR 100, 190

ISBN 978-94-61938-87-9

Eerste druk 2013

Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl

Ontwerp en vormgeving: Sabrina Wakker, www.sadedesign.nl

Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu

Druk: Edupub, www.edupub.nl

Knapzak Praktijkgidsen

Begaafde Onderpresteerders

Eleenoor van Gerven

2013

7	Hoofdstuk 1 Met een Knapzak op pad
10	1.1 Inleiding
10	1.2 Hulpbronnen
12	1.3 Hoe kun je het boek óók gebruiken?
13	Hoofdstuk 2 Over zaaien en oogsten
14	2.1 Inleiding
14	2.2 Wat is onderpresteren?
18	2.3 Signalen van onderpresteren
20	2.3. ¹ Leereigenschappen die in een andere vorm zichtbaar kunnen worden als een leerling onderpresteert
21	2.3. ² Prestaties en prestatiegedrag
22	2.3. ³ Sociale problemen als mogelijk signaal van onderpresteren
22	2.3. ⁴ Emotionele problemen als mogelijk signaal van onderpresteren
23	2.4 Wie of wat spelen een rol bij onderpresteren?
24	2.4. ¹ Leerling
29	2.4. ² Leerstof
30	2.4. ³ Leerkracht
31	2.4. ⁴ Peers
33	2.4. ⁵ Ouders

Hoofdstuk 3 Het begeleiden van onderpresteerders

3.1	Het veranderen van gedrag	37
3.2	Een oplossingsgerichte aanpak	38
3.3	Systematisch aanpakken	39
3.4	Perspectieven om te denken	43
3.5	SIE-analyse	44
3.5. ¹	Situatie	46
3.5. ²	Effect	48
3.5. ³	Interventie	52

Hoofdstuk 4 Tools

4.1	Leerinhoudgerichte interventies	61
4.2	Begeleidingsgerichte interventies	67

En nu aan de slag

96

Over de auteur

99

Literatuur

100

Met een knapzak op pad

1

1 Met een Knapzak op pad

Het vak van leraar zou je kunnen vergelijken met dat van een ontdekkingsreiziger. Ontdekkingsreizen komen voort uit een gezonde nieuwsgierigheid. Je maakt ze omdat je graag wilt weten hoe het land achter de horizon eruitziet, maar je weet niet altijd wat je tegenkomt. Soms kun je vooraf een aardige inschatting maken, maar er blijft nog veel onbekends over. Als je weet wat je zult vinden, dan hoef je niet meer op reis te gaan.

Met onderwijs en opvoeden is dat niet anders. Je hebt een doel voor ogen en je hebt een globaal beeld van hoe je dit doel zou kunnen bereiken. Maar je weet nooit precies wat je zult meemaken en waar de leerling uiteindelijk uitkomt. Soms kan dat je echt verrassen!

Ontdekkingsreizigers ontwikkelen een schat aan kennis. Ze worden vindingrijk terwijl ze bergen beklimmen en stormen weerstaan. Ze leren genieten van grote én kleine vooruitgang. Ze leren kansen zien waar ze deze vroeger voorbijliepen. Als je de begeleiding van elke leerling die je in je groep hebt, ziet als zo 'n ontdekkingsreis, dan kun je nagaan hoeveel je weet en kunt als je veel van die reizen gemaakt hebt.

Nu gaat geen ontdekkingsreiziger onvoorbereid op pad. En ook de leraar onderneemt zijn reis bepakkt en bezakt met alles waarvan hij denkt dat het nuttig is voor de reis die hij met zijn leerlingen maakt. Gedurende de loop van hun reizen verzamelen ontdekkingsreizigers veel nieuwigheden en 'gadgets' die op een zeker moment handig zouden kunnen zijn. Maar voorafgaand aan een nieuwe reis wegen ze altijd af wat ze wel of niet zullen meenemen. Wat hebben ze echt nodig? Wat draagt bij aan de kwaliteit van de reis? Wat vergroot de kans op het bereiken van het reisdoel? En als ze dat doel dan bereikt hebben, hoe documenteren ze hun ontdekkingen? Eigenlijk doe je dit in het onderwijs ook. Je hebt een basisuitrusting, die komt altijd van pas voor de begeleiding van alle leerlingen. Vervolgens bedenk je wat je voor de reis met die éne leerling nu echt nodig hebt. En zo kunnen er verschillen ontstaan tussen de bepakkings voor de ene en de andere reis.

Maar wat zou er nu gebeuren als je in plaats van verre reizen met zware bepakking, ook eens heel dichtbij een ontdekkingstochtje maakt, met niets anders dan een knapzak over je schouder? Waar zou je uitkomen? Wat zou je ontdekken? Wie zou je tegenkomen? Zou je dezelfde dingen ook door andere ogen kunnen zien?

Knapzakjes zijn kleine handzame praktijkgidsen over onderwijs aan begaafde leerlingen. Ze gaan uit van de praktijk van alledag. Ze nemen aan dat leraren 'gewone' mensen zijn, met maar één paar handen, veel goede wil en het lef om het verschil te willen maken voor hun leerlingen. Ze laten je complexe zaken door andere ogen bekijken. Ze helpen je om met behulp van simpele gereedschappen onderwijs aan begaafde leerlingen naar een hoger plan te tillen.

1 Met een Knapzak op pad

1.1 Inleiding

Onderpresteren van begaafde leerlingen is één van de meest complexe begeleidingsvraagstukken in het onderwijs. Als leerkracht wil je graag het beste uit iedere leerling halen. Maar dan moet je natuurlijk wel weten wat 'dat beste' is en hoe je dat zou kunnen aanpakken. Zolang een leerling presteert zoals de ouders en jij dat verwachten lijkt er weinig aan de hand. De leerling voldoet dan qua gedrag en prestaties aan het beeld dat jullie van hem hebben. Er zijn weinig of geen gevoelens van onbehagen zichtbaar en er lijkt geen noodzaak te bestaan om iets te veranderen aan je aanpak.

Maar wat nu als de leerling beschikt over een veel groter ontwikkelingspotentieel dan zijn ouders en jij vermoeden? Of als je signalen opvangt dat de leerling belemmerd wordt in het verzilveren van zijn ontwikkelingspotentieel? Voor die situaties kun je kijken hoe deze gids jou verder kan helpen.

Deze 'Knapzak' is niet bedoeld als een compleet handboek over onderpresterende begaafde leerlingen. Het is ook geen wetenschappelijke verhandeling over complexe begeleidingstheorieën. Het is wél een praktijkgids voor leraren die gaat over gedragsverandering bij onderpresteren. De suggesties voor het begeleiden van onderpresterders die je in deze Knapzak vindt, beginnen allemaal bij de leerkracht en het leerkrachtgedrag. Het idee is dat de leerling alleen verandert als jij verandert.

1.2 Hulpbronnen

In deze Knapzak vind je drie belangrijke hulpbronnen:

- Achtergrondinformatie over onderpresteren
- Een suggestie om je eigen begeleidingsstrategie te ontwikkelen
- Gereedschap om oplossingsgerichte interventies te bedenken

Elke hulpbron kun je op een andere manier gebruiken. In de eerste bron kun je meer lezen over onderpresteren. Zo krijg je een idee of jouw leerling waarvoor je deze gids wilt gebruiken wel belemmerd wordt door de problemen die bij onderpresteren horen. Het helpt je een beeld te krijgen van de ernst van de situatie. Je krijgt zicht op de personen, middelen en situaties die bijdragen aan het dilemma.

De tweede bron helpt je om tot een begeleidingsstrategie te komen. Je krijgt handvatten aangereikt om de situatie waarin jij je met de leerling bevindt te analyseren. Dat doen we door de denkhoeden van De Bono in te zetten voor een zogenaemde SIE-analyse. Deze manier van creatief denken helpt je om zicht te krijgen op probleem én oplossing.

De derde bron is de gereedschapskist. Daarin vind je het gereedschap dat je nodig hebt om interventies te bedenken voor je begeleiding. Ook hier zetten we een strategie voor creatief denken in. Uitgangspunt is dat voorgaande benaderingen niet hebben gewerkt en dat je nu iets anders moet proberen om 'eruit te komen'. Je gaat dus niet leren hoe je méér moet doen, maar hoe je het anders kunt doen.

